Original Article Open Access

Child Rights Journal

2023; 5(18): 41-53

Journal Homepage: http://childrightsjournal.ir

International ThinkTank of Human Dignity | The Iranian Association of Medical Law | The Iranian Association of Child Rights

Analyzing the Harms of Cyberspace on Children with an Approach to Iran's Legal System

Hanieh Fekrizadeh[1*], Majid Doroudian[2]

1. Department of Criminal Law and Criminology, Islamic Azad University, Islamshar Branch, Tehran, Iran.
2. Department of Private Law, Payam-e Noor University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: Cyberspace is an emerging phenomenon that, despite its advantages, always causes various harms such as moral, personality, family and social harms for people in the society and especially for sensitive groups such as children and teenagers who are the most vulnerable sections of the society. This new phenomenon has been so interwined with people's daily life in recent years that it has actually become an integral part of people's lives, so that it is impossible to imagine life without it.In this regard, the right of children to access cyberspace has been recognized and due to their protection against the harm of cyberspace, laws and regulations have been approved at the international level and in the domestic laws of countries including Iran. With the aim of analying the harm caused by cyberspace on children and providing preventive solutions to reduce the harm caused by it, as well as examining the laws approved in this field in Iran's legal system.

Method: This research is descriptive-analytical and information gathering based on library data.

Results: The findings of the research show that the measures and strategies adopted to prevent and reduce the harm caused by effective and prevent harmful consequences.

Conclusion: The results of research show that many crimes and injuries caused by cyberspace on children are caused by lack of awareness. Therefore, through support-based solutions, including legal laws and preventive measures such as cultural foundation, protion of media literacy and consequently, informing children through teaching how to use this technology correctly by the family and be fruitfuland from the occurrence of many damage caused by cyberspace will be prevented.

Keywords: Cyberspace; Children; Pathology; Iran's Legal System

Corresponding Author: Hanieh Fekrizadeh; **Email:** hanieh.fekrizadeh@yahoo.com

Received: April 20, 2023; **Accepted:** July 23, 2023

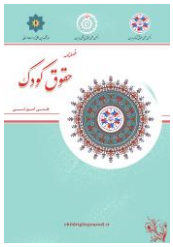
Please cite this article as:

Fekrizadeh H, Doroudian M. Analyzing the Harms of Cyberspace on Children with an Approach to Iran's Legal System. Child Rights Journal. 2023; 5(18): 41-53.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

This Open Access Article Distributed under the Terms of the Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0 (CC BY-NC 4.0)

مقاله پژوهشی
دسترسی آزاد

فصلنامه حقوق کودک

دوره پنجم، شماره هجدهم، تابستان ۱۴۰۲، صفحات ۵۳-۴۱

Journal Homepage: http://childrightsjournal.ir

واکاوی آسیب‌های فضای مجازی بر کودکان با رویکردی بر نظام حقوقی ایران

حانیه فکری‌زاده[۱]*، مجید درودیان[۲]

۱. گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد اسلام شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. گروه حقوق خصوصی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: فضای مجازی پدیده‌ای نوظهور که علیرغم مزایای آن، اما همواره آسیب‌های گوناگونی همچون آسیب‌های اخلاقی، شخصیتی، خانوادگی و اجتماعی برای افراد جامعه و به طور خاص برای گروه‌های حساس نظیر کودکان و نوجوانان که آسیب‌پذیرترین قشر جامعه می‌باشند، به دنبال داشته است. این پدیده نوین، طی سال‌های اخیر چنان با زندگی روزمره افراد درهم آمیخته که در واقع جزء لاینفک زندگی مردم محسوب شده است، به طوری که نمی‌توان زندگی بدون آن را متصور شد. در همین راستا، حق دسترسی کودکان به فضای مجازی به رسمیت شناخته شده و به دلیل حمایت از آنان در برابر آسیب‌های فضای مجازی، قوانین و مقرراتی در سطح بین‌المللی و در حقوق داخلی کشورها، از جمله ایران به تصویب رسیده است. در پژوهش حاضر با هدف واکاوی آسیب‌های برآمده از فضای مجازی بر کودکان و ارائه راهکارهای پیشگیرانه در جهت کاهش آسیب‌های ناشی از آن و نیز به بررسی قوانین مصوب در این زمینه در نظام حقوقی ایران پرداخته شده است.

روش: این پژوهش به روش توصیفی ـ تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات با اتکا بر داده‌های کتابخانه‌ای می‌باشد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد تدابیر و راهکارهای اتخاذی به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های ناشی از فضای مجازی بر کودکان، می‌تواند مؤثر واقع شود و از پیامدهای زیانبار جلوگیری به عمل آورد.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش بیانگر آن است که بسیاری از جرائم و آسیب‌های فضای مجازی بر کودکان ناشی از عدم آگاهی است، لذا از طریق راهکارهای حمایت‌محور، از جمله قوانین حقوقی و اقدامات پیشگیرانه نظیر بسترسازی فرهنگی، ارتقای سواد رسانه‌ای و به تبع آن، آگاهی‌دادن به کودکان از طریق آموزش نحوه استفاده صحیح از این تکنولوژی توسط خانواده ثمربخش واقع شود و از بروز بسیاری از آسیب‌های ناشی از فضای مجازی پیشگیری خواهد شد.

واژگان کلیدی: فضای مجازی؛ کودکان؛ آسیب‌شناسی؛ نظام حقوقی ایران

نویسنده مسئول: حانیه فکری‌زاده؛ **پست الکترونیک:** hanieh.fekrizadeh@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۳۱؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۴۰۲/۰۵/۰۱

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Fekrizadeh H, Doroudian M. Analyzing the Harms of Cyberspace on Children with an Approach to Iran's Legal System. Child Rights Journal. 2023; 5(18): 41-53.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

مقدمه

امروزه همگام با توسعه و گسترش فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی به ویژه فضای مجازی در جهان که همه گروه‌های سنی را درگیر خود نموده است، اما در این بین توجه ویژه به گروه‌های آسیب‌پذیر نظیر کودکان و نوجوانان به دلیل دسترسی سهل و آسان به دنیای اینترنت و به تبع آن حضور در فضای مجازی، عدم آگاهی و شناخت کافی از خطرات دنیای مجازی، موضوعی مهم و درخور توجه می‌باشد. ابعاد دوگانه فضای مجازی، می‌تواند پیامدهای مثبت و منفی و مشکلات و چالش‌های عدیده‌ای را برای کودکان به ارمغان بیاورد. از آنجایی که کودکان سرمایه آینده‌اند، لذا تعلیم و تربیت صحیح و نیز توجه به حقوق آنان جهت نیل به آینده‌ای نیک و درخشان امری ضروری است. از این رو نمی‌توان از تأثیر منفی فضای مجازی بر کودکان و خطرات این محیط چشم پوشید و بدین‌سان موضوع حمایت و صیانت از حقوق کودکان در فضای مجازی به دلیل آسیب‌های ناشی از آن و بررسی قوانین و مقررات مرتبط با حضور کودک در فضای مجازی در حقوق داخلی ایران در دستور کار قرار گرفته است.

در این پژوهش ضمن وقوف اهمیت و ضرورت موضوع، پاسخگویی به این سؤال اصلی مد نظر می‌باشد که راهکارهای پیشگیرانه در جهت کاهش آسیب‌های ناشی از فضای مجازی بر کودکان چیست؟ بدیهی است که پاسخ به این سؤال، نیازمند بیانی دقیق از تبیین مفاهیم کودک، فضای مجازی و آسیب‌شناسی فضای مجازی می‌باشد. پژوهش حاضر، ضمن بررسی آسیب‌شناسی فضای مجازی و سازوکارهای قانونی در حقوق داخلی ایران به جهت حمایت از کودکان در فضای مجازی، به ارائه راهکارهای پیشگیرانه در موضوع مذکور پرداخته شده است.

۱. مفهوم‌شناسی

۱-۱. مفهوم کودک در اسناد بین‌المللی و حقوق داخلی ایران

۱-۱-۱. کودک در اسناد بین‌المللی: تعریف کودک و حقوق او به دوران بعد از جنگ جهانی اول بازمی‌گردد. اعلامیه جهانی حقوق کودک مصوب ۱۹۵۹ به منزله اولین سند حقوقی مستقل در حمایت از کودکان محسوب می‌شود. در همین راستا، کنوانسیون حقوق کودک مصوب ۱۹۸۹ که نیز مهم‌ترین سند در حمایت از کودک می‌باشد، در ماده ۱ مقرر می‌دارد: «منظور از کودک هر انسان کمتر از هجده سال سن است، مگر آنکه طبق قانون قابل اعمال در مورد کودک، سن قانونی کمتری تعیین شده باشد.» بنابراین کنوانسیون در تعریف کودک معیار سن را ملاک عمل قرار داده است (۱).

پس از کنوانسیون ۱۹۸۹، تلاش‌های فراوانی در راستای تبیین مفهوم کودک و همچنین رعایت غبطه و مصلحت کودک انجام گرفت که از آن جمله می‌توان به مقررات سازمان ملل متحد برای حمایت از نوجوانان محروم از آزادی مصوب ۱۹۹۰ اشاره نمود. در بند «الف» بخش دوم شماره یک مقررات مزبور، نوجوان هر شخص کمتر از هجده سال است. نباید کمتر از این سن اجازه داد کودک از آزادی محروم شود، مگر آنکه قانون تعیین کرده باشد.

پس از سال ۱۹۹۰، سند دیگری نیز تدوین گردید که به مسأله سن اشاره دارد، از جمله مقاوله‌نامه بدترین اشکال کار کودکان مصوب ۱۹۹۹ که در ماده دو به صراحت اعلام می‌دارد: «اصطلاح کودک در مورد کلیه اشخاص زیر هجده سال به کار برده می‌شود.»

در سال ۲۰۰۰ پروتکل منضم به کنوانسیون حقوق کودک درباره به کارگیری کودکان در مناقشات مسلحانه در مقدمه اظهار می‌دارد: «بر اساس حکم دادگاه بین‌المللی جنایی رم، ثبت نام و سربازگیری کودکان زیر ۱۵ سال،

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

استفاده از آن‌ها به منظور شرکت در فعالیت‌های خصمانه در مناقشات بین‌المللی و غیر بین‌المللی در زمره جنایات جنگی محسوب می‌شود»، هرچند این سن در پروتکل مورد نظر افزایش یافته است.

در سال ۲۰۰۵ اعضای کنفرانس سران اسلامی در صنعا، میثاق اسلامی حقوق کودک را به رشته تحریر درآوردند که در ماده ۱ آن: «به هر انسانی گفته می‌شود که از نظر قانون قابل اعمال در مورد وی، به سن بلوغ نرسیده باشد» (۲).

۱-۱-۲. کودک در حقوق داخلی ایران: در حقوق داخلی ایران که مبتنی بر فقه امامیه بوده، کودک به کسی گفته می‌شود که به حد بلوغ شرعی نرسیده است، یعنی سن ۹ سال تمام قمری در دختران و ۱۵ سال تمام قمری در پسران. ماده یک قانون حمایت از کودک و نوجوان مصوب ۱۳۹۹ کودک را چنین تعریف می‌نماید: «هر فردی که به سن بلوغ شرعی نرسیده است» و نوجوان «هر فرد زیر هجده سال کامل شمسی که به سن بلوغ شرعی رسیده باشد.» مواد ۴۹ قانون مجازات اسلامی و ۱۲۱۰ قانون مدنی، سن کمتر از ۹ سال تمام قمری در دختران و ۱۵ سال تمام قمری در پسران را کودک شناخته است.

۱-۲. مفهوم فضای مجازی: اصطلاح «فضای مجازی» نخستین‌بار در سال ۱۹۸۴ توسط ویلیام گیبسون (William Gibson) نویسنده آثار تخیلی در کتاب نورومنسر (Newromanser) مطرح شد (۳). فضای مجازی در معنا به مجموعه‌هایی از ارتباطات درونی انسان‌ها از طریق کامپیوتر و وسایل مخابراتی بدون در نظرگرفتن جغرافیای فیزیکی گفته می‌شود (۴). یک سیستم آنلاین، نمونه‌ای از فضای مجازی است که کاربران آن می‌توانند از طریق ایمیل با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. برخلاف فضای واقعی، در فضای مجازی نیاز به جا به جایی‌های فیزیکی نیست و کلیه اعمال فقط از طریق فشردن کلیدها یا حرکات ماوس انجام می‌پذیرد (۵). این عدم جابجایی فیزیکی، محققان را واداشت که به مطالعه برخی شباهت‌های فضای مجازی با حالت‌های ناهشیاری، به خصوص حالت‌های ذهنی‌ای که در رویاها ظاهر می‌شوند، بپردازند (۶). تاکنون نیز تعاریف متعددی از فضای مجازی ارائه و ابراز شده است. در فرهنگ لغت دپارتمان دفاع ایالات متحده در تعریف فضای مجازی عنوان شده: «فضای مجازی یک دامنه و بستر جهانی در محیط اطلاعاتی است که با بهره‌گیری از زیرساخت‌های فناوری اطلاعات مانند شبکه‌های مخابراتی، اینترنت، رایانه و دیگر پردازنده‌های وابسته به هم، اقدام به کنترل و پردازش داده‌های مختلف می‌کند» همچنین سازمان امنیت مجازی ایالات متحده و روسیه نیز در تعریف فضای مجازی بیان نموده‌اند که فضای مجازی بستری برای حفظ و نگهداری، انتقال، حذف و تولید اطلاعات مختلف است (۷).

۱-۳. آسیب‌شناسی فضای مجازی: در دنیای امروز، فضای مجازی به عنوان یک راه ارتباطی مدرن و به جهت سهولت در برقراری ارتباطات به گونه‌ای در زندگی بشر نفوذ نموده است که در حقیقت زندگی بدون آن را نمی‌توان متصور شد و حتی چنین می‌توان گفت که در ابعاد مختلف زندگی ایفای نقش می‌کند، اگرچه در این رابطه آسیب‌های مهم و جدی‌ای وجود دارد که ذیلاً به ارائه اجمالی آن می‌پردازیم:

۱-۳-۱. آسیب‌های شخصیتی

۱-۳-۱-۱. اعتیاد به فضای مجازی: یکی از آسیب‌های فضای مجازی، اعتیاد به اینترنت است. اعتیاد به اینترنت می‌تواند مشکلات جدی تحصیلی و خانوادگی برای استفاده‌کنندگان آن به وجود آورد. طی تحقیقات انجام پذیرفته در خصوص اعتیاد افراد به اینترنت، به این نتایج

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

رسیدند، افرادی که وقت زیادی را صرف استفاده از کامپیوتر و به تبع آن اینترنت و حضور در فضای مجازی می‌نمایند، کسانی هستند که در زندگی با مشکلاتی مواجه‌اند. این افراد چون رغبت و تمایلی برای برخورد با مشکلات زندگی ندارند، لذا به فعالیت اعتیادآور در اینترنت می‌پردازند.

افزایش حضور در فضای مجازی، تصور زندگی مجازی را جایگزین تصور زندگی واقعی می‌نماید و در این راستا، به خصوص کودکان و نوجوانان به علت تأثیرپذیری بیشتر به جهت موقعیت سنی خویش، درک خود را از زندگی بر اساس فضای مجازی تجربه‌شده تعریف می‌کنند و در هنگام ارتباط با فضای واقعی ممکن است یا توانایی درک آن فضا و برقراری ارتباط با آن را از دست بدهند و یا در تلاش باشند که بر اساس مناسبات فضای مجازی، آن را تفسیر نمایند.

از سویی دیگر، حضور بیش از حد در اینترنت و فضای مجازی، باعث کاهش سطح مسئولیت‌پذیری کودکان و نوجوانان و غفلت آنان از برنامه‌های آموزشی و تربیتی پیش‌بینی‌شده برای آن‌ها می‌شود که متعاقب آن، باعث عقب‌افتادن کودکان و نوجوانان از سایر همسالانشان در برنامه‌های تحصیلی می‌گردد (۸).

۱-۳-۱-۲. مخدوش‌نمودن روابط اجتماعی و انزوای اجتماعی: اجتماعی‌شدن فرآیندی است که طی آن فرد می‌خواهد خود را با هنجارها و ارزش‌های اجتماعی جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، مطابقت دهد (۹).

از آنجایی که انسان موجودی اجتماعی است و رشد جنبه‌های مختلف شخصیت او نیز در بستر اجتماع شکل می‌گیرد؛ در این رابطه، گرایش به اجتماعی‌شدن که در کودکان و نوجوانان نمود بیشتری دارد، عامل مهمی در شکل‌گیری شخصیت کودکان و نوجوانان می‌باشد. این در حالی است که فردمحوری به دلیل حضور در فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی موجب کم‌رنگ‌شدن دغدغه گروه‌های سنی کودکان و نوجوانان برای پیگیری نقش‌های اجتماعی و خانوادگی می‌شود (۱۰).

چراکه حضور مستمر در فضای مجازی، جای روابط دوستانه و خانوادگی را گرفته و بدین‌سان این امر با پیوند ضعیف اجتماعی همراه است، هرچند که شاید کابران فضای مجازی از انزوای اجتماعی خود آگاه نباشند و یا حتی در صورت آگاهی نیز آن را تأیید نکنند، اما ماهیت حضور در فضای مجازی چنان است که فرد را در خود غرق می‌نماید.

۱-۳-۱-۳. اتلاف وقت: اگر در میزان استفاده از فضای مجازی، ضابطه و قاعده‌ای نباشد، در این صورت کودکان و نوجوانان اوقات خود را بدون برنامه‌ریزی و صرفاً به جهت سرگرمی و وب‌گردی در فضای مجازی و چه بسا مراجعه به سایت‌هایی که موارد ناهنجار و غیر اخلاقی را ترویج می‌کند، سپری می‌نمایند (۸).

۱-۳-۱-۴. بحران هویت و خود بیگانگی: امروزه یکی از مشکلات اساسی و مهم جامعه که به عنوان تهدید اجتماعی، فرهنگ‌های بومی را در معرض خطر قرار داده است، از خود بیگانگی می‌باشد که گسترش آن نزد افراد جامعه موجب شکل‌گیری بحران هویت در جامعه می‌شود (۱۱). هنگامی که فرد نتواند ارزش‌ها و نظرات خانواده را به میزان قابل توجهی با ارزش‌ها و عقاید دوستان، همسالان در زندگی خود تطبیق دهد و نداند کدام یک از این دیدگاه‌ها با ارزش‌ها و معیارهای او منطبق است، دچار بحران هویت شده است، از جمله مهم‌ترین عوامل بروز بحران هویت در جوامعه فعلی، گسترش صنعت ارتباطات و به خصوص فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی است که تمامی جوامع از تأثیرات ناشی از این بحران در امان نیستند (۱۰).

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

۱-۳-۲. آسیب‌های اخلاقی

۱-۳-۲-۱. دسترسی آسان به منابع غیر اخلاقی: یکی از نگرانی‌های عمده در خصوص افزایش دسترسی به اینترنت و فضای مجازی، قرارگرفتن کودکان و نوجوانان در معرض مطالب جنسی، هرزه‌نگاری و بازدید از سایت‌های غیر اخلاقی است. سادگی دسترسی و فراوانی مطالب جنسی، نگرانی نسبت به اثرات زیان‌بخش این‌گونه مطالب را افزایش داده است (۸).

۱-۳-۲-۲. تضعیف باورهای دینی و القای شبهات فکری: از جمله چالش‌های فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی، تبلیغات ضد دینی و حمله به اعتقادات مذهبی افراد است که اقدام به تزلزل در باورهای دینی افراد سست عقیده می‌نمایند که در این راستا گروه‌های سنی کودکان و نوجوانان به جهت کم‌اطلاع‌بودن، هدف این افراد و گروه‌های مغرض با برنامه‌های از پیش تعیین شده می‌باشند.

۱-۳-۳. آسیب‌های خانوادگی

۱-۳-۳-۱. کاهش ارتباطات خانوادگی: استفاده کودکان و نوجوانان از فضای مجازی و مدت زمان طولانی که به این امر اختصاص می‌دهند، سبب کاهش برقراری ارتباط با اعضای خانواده می‌گردد. از این رو والدین و فرزندان با یکدیگر زمان کمتری را سپری می‌نمایند و بدین‌سان انسجام خانوادگی تضعیف می‌شود و کمتر نشانه‌هایی از آن نوع خانواده‌هایی مشاهده می‌شود که والدین و فرزندان گرد هم نشسته و درباره وضوعات مختلف بحث و تبادل نظر نمایند و نظریات یکدیگر را راجع به موضوعات مختلف جویا شوند (۸).

۱-۳-۳-۲. از بین‌رفتن تعادل قدرت در خانواده: نگرانی خانواده‌ها در خصوص حضور کودکان و نوجوانان در فضای مجازی، آنان را وادار می‌سازد که قوانینی را در خصوص میزان استفاده از فضای مجازی ایجاد کنند، اما کودکان و نوجوانان این امر را دخالت در امور شخصی خویش تلقی نموده و تلاش والدین را برای کاهش خودمختاری‌شان می‌پندارند.

۱-۳-۳-۳. تعارض ارزش‌ها: تغییرات تکنولوژیکی، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را تحت تأثیر خود قرار داده است که برخورد با این پدیده امری لازم و حیاتی می‌باشد، چراکه ورود اینترنت همراه با ارزش‌های غربی، چالش‌هایی را در سایر کشورها به وجود آورده است. از آنجایی که برخی از عناصر موجود در این پدیده، مغایر با فرهنگ خودی ارزش‌های اسلامی ـ ایرانی است، لذا اینترنت می‌تواند آسیب‌های فراوانی به همره داشته باشد. به طور مثال، ورود اینترنت در حوزه خانواده موجب تغییر نظام ارزشی در خانواده‌ها می‌شود (۱۲).

۱-۴. قوانین مصوب نظام حقوقی ایران مرتبط با حمایت از حضورکودکان در فضای مجازی: یکی از مهم‌ترین حمایت‌های ویژه در اسناد حقوق بشر، در نظرگرفتن حقوق کودکان و حمایت از آنان می‌باشد. فضای مجازی به عنوان یکی از مهم‌ترین فضاهایی که کودکان در تماس با آن قرار دارند، نقش مهمی را در رشد و اجتماعی‌شدن آنان ایفا می‌نماید. کودکان به منزله بخش عظیمی از جوامع به دلیل عوامل متعددی چون سن، مسائل عاطفی و روانی و نیز محدودیت‌های حقوقی و قانونی به حمایت خاص نیازمند هستند (۱۳).

در این راستا در حقوق داخلی کشورها، از جمله جمهوری اسلامی ایران قوانینی مرتبط با حضور کودکان در فضای مجازی به تصویب رسیده است که در این قسمت مورد بحث قرار می‌گیرد.

مجلس شورای اسلامی در دو قانون «جرائم رایانه‌ای» و «حمایت از اطفال و نوجوانان» به حوزه قانونگذاری مرتبط با کودکان و نوجوانان ورود نموده که نخست این دو قانون

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

مورد بررسی قرار می‌گیرد، البته مهم‌ترین نکته در این رابطه، غلبه رویکرد کیفری و قهری به رفتارهای مجرمانه مرتبط با کودکان بود و توجهی به مناسبات میان بازیگران این حوزه نشده است.

۱-۴-۱. قانون جرائم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۸: مهم‌ترین قانون جمهوری اسلامی ایران در حوزه فضای مجازی، قانون جرائم رایانه‌ای سال ۱۳۸۸ است که ضمیمه قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ شده است. با توجه به تصریح این قانون، جرائمی که در فضای مجازی مطرح شده، عبارتند از: رفتار مجرمانه نسبت به داده و سیستم مخابراتی، سرقت و کلاه‌برداری رایانه‌ای، جرائم علیه اخلاق عمومی و... این قانون اساساً درباره مسأله امنیت و حمایت از کودکان در فضای مجازی صحبتی به میان نیاورده است (۱۴).

۱-۴-۲. قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹: این قانون مقرراتی را در زمینه ساماندهی وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان ایرانی و غیر ایرانی، ایجاد ضمانت اجرای کیفری در مورد کوتاهی مراقبان و محافظان اطفال و نوجوانان در انجام وظایف خود، تخصصی و تسامحی کردن بخش‌هایی از رسیدگی به جرائم علیه کودکان و نوجوانان و جلوگیری از توسعه‌دادن علل موجهه جرم به موارد کودک آزاری دربر می‌گیرد و از منظر مسائل فضای مجازی نیز واجد احکام مهمی است. گفتنی است که قانون دیگری نیز تحت عنوان «حمایت از کودکان و نوجوانان» در سال ۱۳۸۱ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده بود که به موجب ماده ۵۱ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹ ملغی شد (۱۵).

در ادامه اهم اسناد و مصوبات داخلی حقوق ایران در خصوص کودکان در فضای مجازی به شرح ذیل می‌باشد:

۱-۴-۲-۱. طرح سامان‌دهی محتوای فضای مجازی، سالم، مفید، ایمن (سما): بر اساس طرح جامعه توسعه فضای مجازی سالم، مفید و ایمن که در مرکز ملی فضای مجازی و در سال ۱۳۹۳ مصوب و تدوین شده است؛ طرح مذکور، با نگاهی به تجربه کشورهای پیش‌روی فضای مجازی در ایجاد فضای مجازی ایمن برای کودکان نگاشته شده و هدف اصلی آن محافظت از کودکان در برابر محتواها و خدمات مضر ناسالم و ناایمن است. در طرح سما، مواردی همچون اشتراک مساعی و مشارکت فعال دستگاه‌های حاکمیتی، بخش خصوصی، نهادهای مردمی و فعالان فضای مجازی در تدوین و ترویج فضای مجازی سالم، ایجاد دغدغه و مطالبه اجتماعی، فراهم‌سازی ارزش‌های افزوده اجتماعی توأم با تأمین منافع شخصی، لایه‌بندی ارزشی و عدم تحمیل خدمات و عدم گنجاندن مطالبات نامتجانس را به عنوان عوامل کلیدی موفقیت ایجاد یک فضای مجازی سالم، مفید و ایمن بیان می‌نماید (۱۶).

۱-۴-۲-۲. سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی: از اواخر دهه ۱۳۸۰ اقدامات سیاستی پیرامون «توسعه زیست‌بوم فضای مجازی کودک و نوجوان» و همچنین «حفاظت از کودکان برخط (آنلاین)» در ایران آغاز شد. در ادامه به سبب کاستی در زمینه سیاستگذاری و مقرراتگذاری این حوزه، شورای عالی فضای مجازی از سال ۱۳۹۳ این مسأله را در دستور کار قرار داد و ابتدا طرح جامع «توسعه فضای مجاز سالم، مفید و ایمن» و سپس سند «صیانت از کودک و نوجوان در فضای مجازی» را در سال ۱۳۹۶ تصویب کرد، اما پس از تأخیری چند ساله و یک مرحله بازنگری، سرانجام در خرداد ۱۴۰۰ این سند به تصویب رسید. از این رو می‌توان گفت که شورای عالی فضای مجازی در سال ۱۴۰۰ با تصویب سند «صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی» در پی طراحی الگوی ملی برای مدیریت فضای مجازی در ارتباط با کودکان و نوجوانان برآمده

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

است. هدف تصویب سند صیانت، فراهم‌سازی فضای مجازی ویژه خردسالان، کودکان و نوجوانان در چارچوب فرهنگ اسلامی ـ ایرانی برای استفاده مناسب از فضای مجازی و پیشگیری از آسیب‌های احتمالی آن بوده است. تحقق این رسالت مهم با مدیریت و راهبری مرکز ملی فضای مجازی و از طریق ایجاد محیط صیانت شده با جوهره دسترسی طبقه‌بندی شده، توسعه محتوا و ارائه خدمات رده‌بندی شده و متناسب با وضعیت دریافت کنندگان خدمات، برقرای نظام حمایت و مراقبت از کودکان و نوجوانان از طریق خانواده و دیگر کنشگران دولتی و غیر دولتی و فرهنگ‌سازی و ارتقای دانش مجازی خواهد بود. به طور خلاصه می‌توان بیان نمود سند «صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی» مصوب شورای عالی فضای مجازی خالق الگوی ملی نظم‌بخشی حقوقی و مدیریت فضای مجازی در ارتباط با کودکان و نوجوانان ایرانی است. جوهره این سند که صیانت‌گری است از طریق ایجاد محیط مجازی صیانت‌شده برای کودکان و نوجوانان محقق می‌شود. تحقق این مهم از طریق توسعه محتوای منطبق با نیازهای ویژه کودکان و نوجوانان، خدمات مجازی رده‌بندی‌شده، استقرار نظام حمایت و پایش، فرهنگ‌سازی، ارتقای دانش مجازی و تعاملات بین‌المللی است (۱۷).

۱-۴-۲-۳. برنامه ششم توسعه: در ماده ۶۹ آمده است که وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات با رعایت مصوبات شورای عالی فضای مجازی مکلف است با همکاری وزارت آموزش و پرورش تا پایان سال دوم اجرای قانون برنامه هوشمندسازی مدارس، امکان دسترسی الکترونیک به کتب درسی، کمک آموزشی، رفع اشکال و... را به صورت رایگان برای کلیه دانش‌آموزان شهرهای زیر بیست هزار نفر و روستاها و حاشیه شهرهای بزرگ فراهم نماید. دولت برای تأمین هزینه‌های این ماده می‌تواند از مشارکت بخش غیر دولتی استفاده نماید. هزینه‌های مذکور به عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی قلمداد می‌شود (۱۶).

۱-۴-۲-۴. طرح کودک و اینترنت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات: در سال ۱۳۹۶ وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، به تدوین سند ملی «سند حمایتی و برنامه اقدام توسعه خدمات فضای مجازی کودک و نوجوان» یا «کودک و اینترنت» همت گماشت که یکی از وعده‌های وزیر مربوطه در سامان‌دهی به فضای مجازی برای مخاطب کودک و نوجوان بود.

در این سند، مأموریت وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات در حوزه فضای مجازی کودک به صورت ذیل تعریف شده است: «آماده‌سازی و ارائه زیرساخت‌های ارتباطی و فناوری اطلاعاتی، محتوایی و مقرراتی مناسب جهت دسترسی کودکان به خدمات و محتوای مناسب به منظور توسعه کسب و کار و کاهش مخاطرات سرمایه‌گذاری در این حوزه» و چشم‌انداز این سند عبارت است از: «ایجاد فضای مجازی مناسب کودکان با هویت ایرانی ـ اسلامی، دارای سهم مناسب در اقتصاد بخش و افزایش تولید محتوای فارسی مناسب کودک مبتنی بر توسعه بخش خصوصی و در تعامل سازنده بین‌المللی» (۱۶).

۱-۵. راهکارهای مقابله با آسیب‌های فضای مجازی بر کودکان: فضای مجازی در بستر فناوری اطلاعات شکل گرفته و نسل جدیدی از فضای روابط اجتماعی می‌باشد و با توجه به توسعه و گسترش آن در سطوح زندگی بشری و وابستگی روزافزون مخاطبان به این پدیده نوین، به ویژه گروه‌های سنی کودکان و نوجوانان که وقت بیشتری را در این محیط سپری می‌نمایند، ولی در این رابطه پیامدها و آسیب‌های جدی وجود دارد که نیازمند آن است به منظور پیشگیری و کاهش آسیب‌های فضای مجازی راهکارهایی اتخاذ شود که نخست تدابیر

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

پیشگیرانه می‌تواند مهم‌ترین اقدام در کاهش و جلوگیری از بروز جرائم و آسیب‌های فضای مجازی به شمار رود.

معمولاً وقتی تأثیرات نامناسب انواع رسانه‌ها مانند برنامه‌های رسانه‌ای غیر مجاز، بازی‌های رایانه‌ای، شبکه‌های ماهواره‌ای برون مرزی، استفاده نابجا از اینترنت و فضای مجازی و... بر کودکان و نوجوانان به صورت افت تحصیلی، مشکلات اخلاقی و رفتاری و آسیب‌های اجتماعی آشکار می‌شود، به راه‌های درمانی اندیشیده می‌شود، در حالی که صحیح‌تر آن است که این گروه از افراد را به ابزار نیرومندتری به نام «سواد رسانه» مجهز سازیم تا خود به کمک والدین و سایر منافع مفید، فعالانه دست به گزینشگری و پالایش بزنند و رژیم مصرف رسانه‌ای خود را تنظیم نمایند. در این مسیر کارآمدترین روش پیشگیری و جلوگیری از آسیب‌های ناشی از فضای مجازی و رسانه‌ها، علاوه بر تصویب قوانین، کسب آموزش‌های تخصصی و امنیتی استفاده از اینترنت، ارتقای سطح سواد رسانه‌ای است. سواد رسانه‌ای مهارتی است که رده سنی کودکان و نوجوانان در کنار استفاده از رسانه‌ها به ویژه اینترنت به عنوان یک رسانه تعاملی به آن مجهز شوند. بدیهی‌ست که استفاده از رسانه‌ها بدون داشتن سواد رسانه‌ای می‌تواند با اثرات نامطلوبی نظیر قربانی مجازی، اعتیاد به اینترنت و... همراه باشد، به ویژه آنکه با فاصله اطلاعاتی و مهارتی بین کودکان و نوجوانان با والدین از یکسو و تنوع و تخصصی‌شدن رسانه‌های جدید، لزوم ارتقای مهارت سواد رسانه‌ای دوچندان می‌شود (۱۸). در خصوص کارآمدی شیوه مذکور، تحقیقات مختلفی صورت گرفته است که همگی اثربخش‌بودن آن را در پیشگیری از وقوع جرائم فضای مجازی تأیید می‌نماید (۱۹). به دلیل همین اثربخشی در کشورهایی همچون کانادا، آلمان، انگلیس، افریقای جنوبی سواد رسانه‌ای در قالب واحد درسی در نظام آموزشی جای گرفته است. در ایران نیز قانونگذار در برنامه پنجم توسعه، دولت را مکلف ساخته بود تا قدم‌هایی را در جهت ارتقای سواد رسانه‌ای مردم و مقابله با تهاجم فرهنگی و ناهنجاری‌ها بردارد (۲۰).

راهکارهای مؤثر دیگری نیز برای مقابله و رفع آسیب‌های فضای مجازی قابل اجراست که به شرح ذیل می‌باشند:

ـ برگزاری کلاس‌های آموزشی در مدارس جهت آگاهی دادن به گروه سنی کودکان در مورد مزایا و معایب فضای مجازی و نحوه استفاده صحیح از آن‌ها که در این راستا، مدیران مدارس می‌تواند با همکاری و تعامل خانواده‌ها نسبت به معرفی مزایا و معایب استفاده از فضای مجازی و همچنین فرهنگ‌سازی استفاده از شبکه‌های اجتماعی کوشش نمایند.

ـ تدوین مطالب مفید و مرتبط با فضای مجازی و پیامدهای مثبت و منفی آن در کتب درسی کودکان و نوجوانان.

ـ پخش آگهی‌ها و برنامه‌های آموزشی در صدا و سیما با موضوع فضای مجازی و معایب و مزایای استفاده از آن با هدف آموزش نحوه استفاده صحیح از این فناوری، چراکه صدا و سیما و رسانه‌های عمومی می‌توانند جهت تبلیغ و آشنایی هرچه بیشتر مردم با فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی و مزایا و معایب آن را در برنامه مدون و اجرایی داشته باشند و تبلیغات و معرفی شبکه‌های اجتماعی مجازی و تأثیر آن بر کودکان و نوجوانان را در اولویت قرار دهند.

ـ زمان‌بندی و برنامه‌ریزی در خانواده برای استفاده از فضای مجازی در کنار کودکان، چراکه در صورت نظارت و حضور والدین بر استفاده کودکان از فضای مجازی نه‌تنها از تأثیرات و پیامدهای منفی آن کاسته می‌شود، بلکه می‌توان فضای استفاده را به سمت هدفمندی و

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

ارزشمندی هدایت نمود و آن را در راستای ارتقای سطح علمی و اخلاقی کودکان قرار داد.

۲. پیشینه پژوهش: رضایی و همکاران (۱۳۹۶ ش.) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی آسیب‌های شبکه‌های مجازی بر سبک زندگی جوانان و نوجوانان»، به ویژگی‌های جوامع مدرن و تأثیر رو به رشد اینترنت در میان افراد جامعه که کودکان و نوجوانان نیز قشری از آن می‌باشند، اشاره نموده است و میزان تأثیر شبکه‌های مجازی بر زندگی نوجوانان و جوانان به صورت پیامدهای مثبت و منفی و نیز نقش خانواده‌ها در کاهش آسیب‌های ناشی از استفاده از شبکه‌های اجتماعی را مطرح نموده است. در این پژوهش ضمن تبیین مفهوم اینترنت و پیشینه پیدایش آن و علل گرایش جوانان به اینترنت، به آسیب‌های اجتماعی در این زمینه پرداخته است.

شجاعت و عرفانی (۱۳۹۶ ش.)، در مقاله ارائه‌شده با عنوان «آسیب‌شناسی فضای مجازی در تعلیم و تربیت کودکان» بر این باورند که گسترش فضای مجازی و اینترنت آسیب‌های گوناگونی در زمینه تعلیم و تربیت در فضای مجازی برای کودکان ایجاد نموده است. در این پژوهش ضمن شناخت و آگاهی از آسیب‌های موجود در فضای مجازی، از بهترین راهکارها در جهت رفع آن استفاده شده است.

محسنی (۱۳۹۰ ش.) در مقاله‌ای با عنوان «سهم کودکان و نوجوانان از حمایت کیفری در فضای مجازی و حقیقی» ضمن اشاره به پیشرفت فناوری اطلاعات و ارتباطات، از چالش‌ها و مخاطرات پیش روی حضورکودکان و نوجوانان در فضای مجازی و حقیقی سخن راندند که هر کدام دربردارنده پیامدهایی هست و مستلزم پیش‌بینی تدابیر کیفری و غیر کیفری می‌باشد.

حسینی (۱۳۹۸ ش.) در مقاله‌ای با عنوان «مسئولیت دولت‌ها و سازوکارهای صیانت از حقوق کودک در فضای مجازی»، چارچوبی برای حمایت از کودکان در فضای مجازی ارائه می‌دهد. در این پژوهش ضمن تأکید بر آسیب‌پذیربودن کودکان در فضای مجازی از لزوم حمایت و صیانت از حقوق کودکان توسط دولت‌ها سخن به میان آورده شده است و اهم مسئولیت‌های دولت برای حمایت از کودکان را چنین برمی‌شمرد: آموزش مسائل فضای سایبر به کودکان، کنترل محتوای غیر قانونی، تفکیک محتوای قانونی و غیر قانونی، سیاستگذاری و برقراری حفاظت‌های مناسب، نظارت بر ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی و نظات بر ارائه‌دهندگان بازی‌های آنلاین و قانونگذاری و اجرای قانون.

مرور پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که در پژوهش‌های متعدد به آسیب‌شناسی فضای مجازی بر کودکان و ارائه راهکارهای پیشگیرانه در جهت حمایت از آنان پرداخته شده است.

روش

این پژوهش به روش توصیفی ـ تحلیلی و روش گردآوری اطلاعات با اتکا بر داده‌های کتابخانه‌ای می‌باشد، بدین‌صورت که از راه فیش برداری و یادداشت‌برداری، اطلاعات لازم گردآوری شده و سپس به تفسیر آن پرداخته خواهد شد.

یافته‌ها

پس از توصیف و تبیین مفاهیم پژوهش و مطالعات انجام پذیرفته نشان داد که در دنیای امروز، رسانه‌ها به ویژه فضای مجازی مهم‌ترین ابزار ارتباطی و آموزشی به شمار می‌رود. از این رو سواد رسانه‌ای امریست که خانواده و کودکان و نوجوانان در زمینه استفاده از فضای مجازی باید کسب نمایند. سواد رسانه‌ای، تکنیک بهره‌وری مؤثر

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

از رسانه‌ها و کسب بینش و درک صحیح برای تشخیص رسانه‌ها از یکدیگر می‌باشد. دارابودن سواد رسانه‌ای به افراد کمک می‌کند در بستر فضای مجازی، تعامل بهتری در برقراری ارتباط و تبادل اطلاعات با سایرین داشته باشند، ضمن اینکه ارتقای سواد رسانه‌ای والدین و افزایش توانایی‌های خود در استفاده از فضای مجازی سبب می‌شود آنان همگام با فرزندانشان در فضای مجازی پیش روند و به طور نامحسوس دریابند آن‌ها در این فضا به چه امری مشغول می‌باشند، چراکه امروزه یکی از دغدغه‌های والدین، میزان حضور کودکان و نوجوانان در فضای مجازی به ویژه در شبکه‌های اجتماعی است، بدین‌سان کمتر خانواده‌ای را می‌توان سراغ داشت که از اتلاف وقت فرزندانشان در فضای مجازی گله و شکایتی نداشته باشند. افزون بر آن، حضور مداوم و مستمر در فضای مجازی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی، انگیزه اجتماعی و پیشرفت به سوی به آینده را در رده سنی کودکان و نوجوانان تحت تأثیر قرار می‌دهد. کودکان به جای علم آموزی به جهت ارتقا و پیشرفت در آینده، درگیر مسائل جانبی و تبعات زیانبار فضای مجازی شده و مدت زمان زیادی را صرف حضور در شبکه‌های اجتماعی می‌نمایند که این امر خود عاملی سبب بروز رفتارهای خشن و عصبی در کودکان و نوجوانان شده است. علیرغم اینکه نمی‌توان جلوی پیشرفت تکنولوژی و استفاده از آن را گرفت، اما ضروری است خانواده‌ها اطلاعات جدید در خصوص نرم‌افزارهای ارتباطی را بیاموزند و در این زمینه سطح آگاهی خود را ارتقا دهند، ضمن اینکه والدین با آموزش‌های لازم در مواجهه با پیامدهای فضای مجازی، مراقب فرزندان خود باشند و جلوی انحرافات را بگیرند. در این زمینه قوانین و مقررات مصوب در حقوق داخلی کشورها در خصوص حمایت از حضور کودکان و نوجوانان در فضای مجازی که در معرض خطر و آسیب‌های ناشی از آن می‌باشند، می‌تواند مفید فایده واقع شود.

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه ارتباط و تبادل اطلاعات از طریق فضای مجازی جایگاه خاصی در زندگی بشر پیدا نموده است، به گونه‌ای که نقش آن در ابعاد زندگی افراد جامعه را نمی‌توان نادیده گرفت. در این بین، حضور در فضای مجازی و به تبع آن فعالیت در شبکه‌های اجتماعی، چالش‌های نگران‌کننده‌ای را در خصوص قشر آسیب‌پذیر جامعه همچون کودکان و نوجوانان به وجود آورده و بستری خطرناک همراه با مخاطرات و آسیب‌های بی‌شمار، برای آنان تلقی می‌شود. با این حال نظارت بر فضای مجازی و حمایت از کودکان و نوجوانان به دلیل آسیب‌ها و پیامدهای این فضا، امری دشوار و نیازمند تصویب قوانین، مقررات و تدابیر لازم و مقتضی جهت حفظ حقوق کودکان در دسترسی به محتوای مناسب در فضای مجازی در حقوق داخلی کشورها می‌باشد تا از بروز مشکلات احتمالی جلوگیری نماید. در این راستا، نظام حقوقی ایران، قوانین، مصوبات و اسنادی را به تصویب رسانده است، اما همچنان خلأ یک قانون جامع و کامل در جهت حمایت و حفاظت از حقوق کودکان در فضای مجازی مشهود می‌باشد. قوانین مصوب در ایران، نظیر قانون جرائم رایانه‌ای ۱۳۸۸ که به صورت کلی از جرائم ارتکابی سخن رانده شده و اساساً در این قانون درباره مسأله امنیت و حمایت از کودکان در فضای مجازی صحبتی به میان نیاورده است. در سند صیانت از کودکان و نوجوانان در فضای مجازی که با هدف طراحی الگوی ملی برای مدیریت این فضا و فراهم‌سازی فضای مجازی ویژه کودکان و نوجوانان در چارچوب فرهنگ اسلامی ـ ایرانی برای استفاده مناسب از فضای مجازی و پیشگیری

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

از آسیب‌های احتمالی آن بوده، به این حق و حمایت اشاره شده است.

راهکارهای متعددی نیز برای رفع آسیب‌های فضای مجازی اتخاذ شده است که اجرای این تدابیر، زمینه‌ساز حضور مفید و ارزشمند کودکان و نوجوانان در فضای مجازی با هدایت و نظارت والدین شده و می‌تواند ضمن کمک به فراگیری مهارت‌های مختلف زندگی و نیز فراگیری آموزش‌های مرتبط با تحصیلات آنان، ارتقای سطح فرهنگی و تربیتی کودکان و نوجوانان را رقم بزند و باعث افزایش سطح علمی این گروه سنی گردد. افزون بر آن، کودکان و نوجوانان با همراهی و همگامی والدین خود در شبکه‌های اجتماعی که این امر نیازمند ارتقای سطح سواد رسانه‌ای والدین می‌باشد، می‌توانند مرتبط با فعالیت‌های فرهنگی و علمی خود با سایر همسالان که در نهایت منجر به فعالیت در فضای واقعی و ارتباطات انسانی گردد و به دوستی‌ها و ارتباطات سالم دست یابند، چراکه حضور در فضای واقعی و تعامل با همسالان خود، منجر به افزایش توانمندی حضور اجتماعی کودکان و نوجوانان می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

References

1. Faramarziani P, Ansari B, Soltanifar M, Mozaffari A. Providing a Model of Protecting Children's Privacy in Cyberspace. Quarterly Journal of Communication Research. 2021; 28(2): 9-30. [Persian]

2. Abbasi Sarmadi M, Zangi Ahromi A. Examining the age of child and its legal effects from the perspective of international documents. Figh and Family Quarterly. 2016; 20(63): 24-41. [Persian]

3. Ahmadi Natoor Z, Agha Babaei H. Crimes Against Data Privacy in the Cyberspace of Iran and Germany. Media and Culture Research Institute of Humanities and Cultural Studies. 2018; 1(6): 1-23. [Persian]

4. Elsan M. Cyberspace Rrights. Tehran: Shahr-e Danesh Publications; 2022. [Persian]

5. Shirzad K. Investigation of Computer Crimes in the Field of Criminal Law and International Law. Tehran: Islamic Azad University; 2005. [Persian]

6. Haghighat Ghareh Ghashlaghi M. Jurisprudence and Legal Review of Cybercrimes. Urmia: Faculaty of Humanities Literature; 2018. [Persian]

7. Salami S, Zare Esfidani Z, Hasani S, Motamednejad R. The Right to Mental Health of Children in Cyberspace in Light of the Iranian Legal System and International Human Rights Instruments. The Journal of Islamic Law Research Article. 2022; 23(1): 131-160. [Persian]

8. Shojaat A, Erfani M. Pathology of Virtual Space in Children's Eeducation. Pure Life. 2018; 5(16): 47-64. [Persian]

9. Soltani Ranani S. Ethical Approaches to Confronting Internet Damage in the Family. Applied Ethics Studies. 2017; 7(28): 161-183. [Persian]

10. Sadeghi F, Heydari M. Pathology of the Role of Social Metworks in Adolescent Education. Educational and Psychological Studies of the Family. 2014; 2(2): 96-119. [Persian]

11. Javani R. Alienation and Identity Crisis. Marafat. 2008;16(6): 121-137. [Persian]

12. Zanjanizadeh Ezazi . Javadi A. Investigatung the Impact of the Internet on Family Values Amomg High School Students in the third District of Mashhad 2004-2005. Iranian Journal of Socilogy. 2006; 6(2): 121-146. [Persian]

13. Faraji M, Abouyeh F, Behniafar A. The Right to Access the Internet and Virtual Space by Emphasizing the Basics of this Right for Children and Teenagers in Line With the Slamic Lifestyle. Journal of Islamic Life Style Centeredon Health. 2022; 6(1): 32-41. [Persian]

14. Badami M. Online Children and Their Right to Comprehensive Security in Cyberspace, Challenges and Solutions. Tehran: Judiciary Research Institute; 2020. [Persian]

15. Ghaseminejad A. Investigating the Challenges of developing the Virtual space Eco-system in the Field of Children and Adolescents and Presenting a Political Package. Tehran: Center for the Press and Publications of the Judiciary; 2022. [Persian]

16. Saeei MH, Abedi H. Challenges and Opportunities of Virtual Education for Children in Schools from Communication Perspective (Case Study: SHAD Software). Journal of Interdisciplinary Studies in Communication and Media. 2023; 5(18): 91-134. [Persian]

17. Shahsavari E. A Comparative Study of the Iranian Model of Protecting Children and Adolescents in Cyberspace: Evaluation from the Perspective of International Child Rights Standards. Comparative Law Semiannual. 2023; 7(2): 105-124.

18. Khaksar Asghandi A. Investigating the Relationship between Media literacy and Victim Bullying. Pouyesh in Education and Consultation. 2019; 5(10): 91-105. [Persian]

19. Taghiadeh A. Promotion of Media literacy in the Context of Reducing the Newly Emerging Social Harms of Cyberspace. Tehran: The First National Congress of Virtual Space and Emerging Social Harms; 2013. [Persian]

20. Bahrehmand H, Davoodi Z. Social prevention Cyber-security Crime's. Criminal Law and Criminology Studies. 2018; 48(1): 27-46. [Persian]

[Downloaded from childrightsjournal.ir on 2026-11-17]

این مجله تابع سیاست دسترسی باز از نوع CC BY-NC 4.0 می‌باشد.